

Lähikoulupilotti: väliarviointi keväällä 2021

1. Taustaa

"Pitkän uran Helsingissä ja Vantaalla tehneenä erityisluokanopettajana sanoisin, että tämä pilotti on Espoon erityisopetuksen kimaltavin helmi. Aineenopettajat saattavat olla eri mieltä, mutta suurin hyötyjä on oppilas."

Espoon suomenkielinen perusopetus on kokeillut lukuvuosien 2019-2020 ja edelleen kuluvana lukuvuodella 2020-2021 vahvistaa hallitusti oppimisen erityisvaikeuksisten oppilaiden oikeutta lähikouluun. Tämä on toteutettu päätöksiä valmisteltaessa suoritettuna harkintana, jossa lähtökohtaisesti on painotettu oman alueen muiden lasten kanssa samaan luokkaan sijoittumista. Mikäli oppilas on tarvinnut tätä lähikouluintegraatiota tukevampaa ratkaisua, on kuitenkin erityisen tuen toteutumisen varmistamiseksi tarvittaessa päätetty myös erityisluokkasijoituksesta.

Espoossa erityistä tukea järjestetään sekä luokkamuotoisena että integraationa yleisopetuksen yhteydessä. Luokkamuotoista erityisopetusta annetaan sekä alueellisena että kaupunkitasoisena erityisopetuksena. Alueellisiin erityisryhmiin on osoitettu oppilaita, joiden opetus on suunniteltu järjestettävän erityisluokassa ja joiden erityisen tuen perusteeksi on asetettu oppimisen erityisvaikeudet.

Oppimisen erityisvaikeudet ovat monimuotoinen ryhmä neurologispohjaisia kehityksen vaikeuksia. Näitä voivat olla esimerkiksi hahmottamisen, kielellisten toimintojen, laskemisen, tarkkaavuuden, toiminnanohjauksen, lukemiskyvyn tai laskemiskyvyn kehitykseen liittyviä vaikeuksia. Vaikeuksien vaikeusaste vaihtelee. Oppilaat, joilla vaikeudet ovat hyvin laajoja tai vaikea-asteisia, opiskelevat tällä hetkellä Espoossa useimmiten kaupunkitasoisissa erityisluokissa.

Lukujen valossa:

	2018	2019	2020
Erityisluokassa	2200	2032	1906
Integroituna	419	644	879
Tehostetussa tuessa	3400	3968	4006

20.9.2020 erityisluokilla oli 1906 oppilasta ja integroituneena 879 oppilasta. Tehostetun tuen oppilaita 4006.

2. Arviointituloksia

Suomenkielisessä opetuksessa tehtiin seurantakysely lähikoulupilottiin osallistuvien koulujen henkilöstölle 2/2021. Samalla haastateltiin otantana pilottiryhmien opettajia ja oppilaita sekä kysyttiin huoltajien mielipiteitä pilotin onnistumisesta oman lapsen näkökulmasta.

2.1 Seurantakysely: opettajien käsityksiä pilotista

Seurantakyselyyn vastasi 194 henkilöä ja vastanneista 103 (53 %) oli aineenopettajia. Aineenopettajat suhtautuvat integraatioon keskimäärin kielteisemmin kuin muut, mikä pudottaa tulosten kokonaiskeskiarvoa. Koulujen välillä vastaukset olivat vaihtelevia.

Taulukko 1: Aineenopettajien keskiarvot kyselyn eri osa-alueilla yläkouluissa, joissa vastaajina vähintään 4 aineenopettajaa

Koulu	Ka: Integroitujen oppilaiden koettu vaikutus työtehtäviin / työaikaan (ast. 0-10)	Ka: Kuinka usein opettaa/ohjaa 8. luokan integroituja oppilaita (ast. 1-5)	Ka: Kyselyn väittämien keskiarvo (ast. 1-4)	Ka: Aineenopettajien näkemys oppilaan kolmiportaisen tuen järjestämisestä lähikoulussa (ast. 1-5)	Keskihajonta: Aineenopettajien näkemys oppilaan kolmiportaisen tuen järjestämisestä lähikoulussa (ast. 1-5)
Koulu 1	6,43	3,43	2,70	2,71	1,38
Koulu 2	6,64	3,64	2,52	2,86	1,10
Koulu 3	5,55	2,73	2,25	2,45	1,13
Koulu 3	4,75	2,50	3,08	3,25	0,89
Koulu 4	6,40	2,20	2,63	2,20	0,84
Koulu 5	5,17	2,75	2,50	2,33	0,98
Koulu 6	6,17	1,92	2,65	2,67	1,15
Koulu 7	8,33	2,89	2,24	1,78	0,73
Koulu 8	4,14	2,86	2,72	2,71	1,25
Koulu 9	5,50	3,00	3,37	3,00	1,15
Yhteensä	5,91	2,79	2,67	2,60	1,09

Taulukko 2: Vastaajaryhmien keskiarvojen vertailu

Vastaajaryhmä	Ka: Kyselyn väittämien keskiarvo (ast. 1-4)	Ka: Vastaajaryhmän näkemys oppilaan kolmiportaisen tuen järjestämisestä lähikoulussa (ast. 1-5)
Luokanopettajat	2,75	3,11
Erityisluokanopettajat	2,97	3,44
ELAt	2,86	3,41
Aineenopettajat	2,58	2,5
Rehtorit	3,23	3,92
Kaikki vastaajat	2,73	2,87

Helmikuun 2021 seurantakyselyyn saatiin yhteensä 194 vastausta 24 koulusta.

Vastausvaihtoehdot kysymyksiin olivat 1 täysin eri mieltä, 2 osittain eri mieltä, 3 melko samaa mieltä ja 4 täysin samaa mieltä.

Henkilöstön vastaukset vahvistivat tietoa siitä, että kouluissa on muutettu toimintatapoja pilotin myötä (3,18). Koulun henkilöstöllä on saatujen vastusten perusteella yhteinen ymmärrys siitä, kuinka kolmiportainen tuki tulee järjestää (2,9) ja oppilaiden saama tuki on riittävää (2,24). Opettajakunnan keskinäinen työnjako on selkeä (2,86) ja yhteistyötä ja yhteissuunnittelua tuetaan (2,84). Opettajakunta kokee, että heillä on mahdollisuus vaikuttaa työnsä sisältöön (2,92) ja työyhteisön hyvinvoinnista huolehditaan riittävästi (2,58). Koulun yhteisöllisellä oppilashuoltoryhmällä on merkittävä rooli integroitujen oppilaiden oppimisen edistämässä (2,61) ja opettajat kokevat, että yhteistyö opiskeluhuollon ammattihenkilöstön kanssa on sujuvaa ja suunnitelmallista (2,65).

Integroitujen oppilaiden huoltajat (2,96) sekä luokan muiden oppilaiden huoltajat (2,67) suhtautuvat pääosin lähikoulupilottiin myönteisesti. Ilmapiiri oppilaiden kesken luokassa on hyvä (2,88) ja oppilaiden opiskelu yleisopetuksen ryhmässä sujuu hyvin (2,46).

2.2 Opettajien otantahaastattelut

Raporttia varten tehtiin otantahaastattelut, joissa haastateltiin kahta yläkoulun ja kahta alakoulun opettajaa (työparit haastattelussa yhtä aikaa). Haastattelun toteutti opetustoimen arvioinnin suunnittelija.

2.2.1 Alakoulun opettajat

Alakoulun osalta haastattelussa olivat 2. luokan luokanopettaja ja erityisluokanopettaja, jotka muodostavat työparin. Luokassa on 7 integroitua ja 3 tehostetun tuen oppilasta, joilla opettajien mukaan tulisi olla et-päätös. Luokassa on yhteensä 22 oppilasta. Ryhmän yleisen tuen oppilaat ovat "taitavia". Rinnakkaisluokalla on pääsääntöisesti muut tehostetun tuen oppilaat ja maahanmuuttajataustaiset, joiden tukena on laaja-alainen erityisopettaja. Koulussa on koettu toimivaksi ryhmitellä kaikki integroidut oppilaat samalle luokalle ja hyödyntää siinä erityisluokanopettajan resurssia. Jos tuki olisi laaja-alaisen erityisopettajan vastuulla, niin silloin integroidut oppilaat olisi tullut jakaa eri luokille, jotta myös hallinnollinen työ olisi jakautunut tasaisemmin.

Mikä toimii jo nyt tämän työparin koulussa

"Koulun rakenteissa tämä toimintatapa on ollut jo pitkään, yli 10 vuotta. Koulussa ajatellaan, että erityisen oppilaat ovat kaikkien yhteisiä oppilaita ja opettajan yhteistyö erityisopettajan kanssa on saumatonta. Kun kouluun tulee töihin, niin hyväksyy tämän toimintatavan." Onnistuminen vaatii haastateltujen mukaan erityisluokanopettajan mukanaolon ryhmässä silloin, kun erityisen tuen oppilaita on paljon, kuten koulussa on. Yksin ei ryhmän opetus olisi onnistunut millään. Myöskään pelkkä elä-resurssi ei olisi ollut riittävä kaikkien et- ja tt-oppilaiden tukemiseen. "Hyvää meillä on ollut se, että on ollut riittävästi opettajia. Ohjaaja ei korvaa opettajaa, koska hän ei osallistu palaveriin, eikä tee asiakirjoja yms. Meillä on ollut hyvää se, että ryhmässä ei ole oppilaita, joilla

on pahoja tunne-elämän haasteita. Kaikki pystyvät toimimaan ryhmässä. Tämä edellytti myös hyvää pohjatyötä ja riittävä resurssointia 1. luokalla, jossa käytössä oli 2 opettajaa ja ohjaaja.”

Missä on vielä kehitettävää tämän työparin koulun osalta

Ryhmässä myös tehostetun tuen oppilaita (3), joille on haettu et-päätöstä, mutta sitä päätöstä ei saatu. Käytännössä hekin saavat erityistä tukea, mutta nyt ilman lisäresurssia. Huoli on, että saavatko kaikki sitä tukea, mitä tarvitsevat ja onko asiat kirjattu oikein.

Integraatioluokassa toteutetaan opetusta joustavilla opetusjärjestelyillä ja samanaikaisopetuksella. Niinä päivinä, joina erityisluokanopettaja puuttuu, on luokanopettajan koko ajan tehtävä valintaa, keskittykö koko ryhmään, jolloin et-oppilaat jäävät liian vähälle huomiolle vai keskittykö erityisoppilaisiin.

Varhaiskasvatuksen etukäteistyö on tosi tärkeää. Olennaista on, että siellä jo tunnistetaan ja ohjataan mm. käyttäytymiseen tukea tarvitsevat oppilaat muualle. Ja koulussa tiedetään varautua siihen, minkälaisia oppilaita on tulossa.

”Oppimisvaikeuksien kanssa aina pärjää, mutta käyttäytymisvaikeudet ovat ihan eri asioita.”

Erityisopettajan ehkä suurin huoli on, että tunne-elämän tukea tarvitsevat oppilaat eivät saa sitä tukea, mitä tarvitsevat.

Oppilashuolto ei käytännössä ole ollut mukana, koska henkilöitä on jatkuvasti puuttunut ja/tai vaihtunut.

Koulun huoltajat tietävät koulun toimintatavan, usein jo vanhempien sisarusten kautta. Siksi ei ole ollut ongelmaa huoltajien osalta. Huoltajat ovat tyytyväisiä siihen, että lapsilla on useampi aikuinen luokassa tukena ja turvana. Yksikään integraatio-oppilaan huoltaja ei ole toivonut lastaan pienryhmään. Haastateltujen käsitys oli: *”Meillä on tosi positiivinen kokemus inkluusiosta.”* ja *”Inkluusio on tätä päivää ja se pitää hyväksyä.”*

2.2.2 Yläkoulun opettajat

Yläkoulun osalta haastattelussa olivat aineenopettaja, luokanvalvoja (kielet) ja erityisopettaja, joka integraatioluokassa 24 tuntia viikossa. Ryhmässä opiskelee 17 oppilasta, josta 7:llä erityinen tuki ja 2:lla tehostettu tuki. Toisella 8. luokalla 8 erityisen tuen oppilasta. Molemmissa on oma erityisopettaja.

Mikä toimii jo nyt tämän työparin koulussa

Ryhmä on toiminut, koska luokassa on 2 opettajaa. Siksi koulussa pystytään tekemään erilaisia järjestelyjä oppiaineesta ja tuen tarpeista riippuen. Haastavaa on ollut, jos toinen opettaja on poissa, sillä sijainen ei tunne oppilaita. Erityisen tuen oppilaat kaipaavat pysyvyyttä ja toistuvuutta. Työrauha on ollut pääsääntöisesti hyvä. Integroiduilla jonkun verran keskittymisvaikeutta, mutta ei suuria käyttäytymiseen liittyviä haasteita (= yksi integraation onnistumisen elementeistä).

Opettajien mukaan yksikään oppilas ei ole kaivannut pienryhmään. 8. luokalle on tullut kaksi uutta oppilasta pienryhmästä. Molemmat sanovat viihtyneensä isossa ryhmässä paremmin. Oppilas 1 on

sanonut, että on kiva, että ei erotu muista oppilaista. Oppilas 2 koki olevansa pienessä ryhmässä yksinäinen ja yksin. Isossa ryhmässä hän sai uusia ystäviä, myös rinnakkaisluokalta. Oppilaan 2 vanhemmat kommentoivat, että ensimmäistä kertaa oppilas lähtee mielellään kouluun. Alussa, kun integraatioasiaa esiteltiin, niin joiltakin huoltajilta ja oppilailta tuli epäileviä kommentteja ("tuleeko tästä kehariluokka?"), mutta enää ei ole kuulunut mitään negatiivista.

Oppimisesta opettajat kertoivat, että englannissa monet erityisen tuen oppilaat pärjäävät hyvin, erityisesti pelaamista harrastavat pojat.

Missä on vielä kehitettävää tämän työparin koulun osalta

Inkluusioluokalla soisi olevan vain erityisen tuen ja yleisen tuen oppilaita. Jos näiden lisäksi useita tehostetun tuen oppilaita, niin paletti alkaa olla liian vaativa.

Aineenopettajalta ja erityisopettajalta puuttuu yhteinen suunnittelu-aika. Yhteisellä suunnittelulla voitaisiin vielä parantaa opetuksen laatua.

Aineenopettaja huomannut arvioinnissa, että pienryhmästä tulleilla on ollut "liian korkeita arvosanoja", jotka saattavat sitten isossa ryhmässä pudota "oikealle tasolle". Kiitettävä taso pienryhmässä ei vastaakaan kiitettävää isossa ryhmässä. Tästä voi tulla joillekin pettymyksiä. Toisaalta on niitä, jotka ovat pystyneet jälleen nostamaan arvosanaansa pudotuksen jälkeen.

Millä integraation voi saada yläkoulussa toimimaan?

- Riittävä resurssi (2 opettajaa)
- jatkuvuus ja pysyvyys
- tieto ja tiedon jakaminen (koulutus)
- Suunnittelu-aikaa toivoisimme lisää
- Meillä opettaja on saanut tukea hyvin ja oppilashuolto toimii

Aineenopettaja: *"Aineenopettaja voi helposti kokea, että en osaa ja selviydy tästä. Itsekin olen joutunut kouluttautumaan ja asennoitumaan uudella tavalla, ja silti sanon, että kyllä tämä töitä teettää eikä tässä helpolla pääse. Jos aineenopettaja on jossain koulussa jäänyt yksi inkluusioluokan kanssa, niin ymmärrän kyllä huolen."*

Erityisopettaja: *"Erityisopettajan rooli (integraatiossa) on erilainen. Tosi paljon pitää ottaa huomioon kunkin aineenopettajan omat käytännöt."*

Resurssit: koululla monta (7 ja 8) integraatio-oppilasta kahdella eri luokalla, mikä tuo paljon erityisopettajaresurssia molempiin ryhmiin. Olisiko tilanne haastavampi, jos integraatio-oppilaita onkin vain 2-3?

Kysymykseen, jatkaisitko nykyistä toimintatapaa tämän lukuvuoden jälkeen, saatiin vastaus molemmilta: Kyllä, kokemus on ollut pääasiassa positiivinen, vaikka alussa oli epäilyksiä. *"Se on iso asia, että erityisen tuen oppilas voi olla mukana yleisopetuksessa ja saada siellä tukea."*

2.3 Oppilas- ja huoltajakysely

Kysely toteutettiin nettikyselynä mutta kolmesta koulusta tuli vain yksi vastaus. Se tuli yläkoulusta, ja vastaajina olivat oppilas ja huoltaja yhdessä. Vastaus oli hyvin myönteinen.

2.4 Yläkoulun oppimistulokset

8. luokan matematiikan, englannin ja S1/S2-oppimäärän arvosanojen keskiarvo integroiduilla oppilailla oli 6,72 (6,91). Tyttöillä keksiarvo oli 6,66 (6,87) ja pojilla hieman parempi 6,75 (6,93). S2 - oppilailla luku oli 6,5 (6,7). Kaikissa ryhmissä keskimääräinen ka on pudonnut viime keväästä (suluissa oleva luku), mutta näin tapahtui myös EVY-luokilla, jossa ka oli alhaisin 6,5 (6,59).

Johtopäätöksenä numerovertailuista voimme todeta muutosten olevan siis pieniä. Voidaan kuitenkin lukujen perusteella todeta, että oppimisen kannalta ei kumpikaan opetusmuodoista ole parempi kuin toinen. Arvosanoissa on edelleen paljon kirjoja ja integroitujen oppilaiden joukossa on myös paljon yli 7 ja 8, jopa 9 keskiarvoja.

2.5 Oppilaiden kokemukset oppimisesta ja kaverisuhteista

Pilottioppilaiden mielipiteitä selvitettiin otantahaastatteluna, ja otantaryhmänä toimi kolme 8. luokan integraatio-oppilasta. Haastattelussa he kertoivat opiskelun sujuvan kaikilla hyvin ja heillä kaikilla on kavereita. Kouluun heillä oli pääasiassa mukava tulla, joskin yksi vastaajista kertoi olevansa mieluummin kotona kuin koulussa. Oppilaat kokivat saavansa riittävästi tukea oppitunneilla ja oppilaat kertoivatkin, että he eivät keksi mitään, mitä tukea he tarvitsivat lisää koulussa. Kaikki oppilaat olivat vahvasti sitä mieltä, että haluavat opiskella mieluummin yleisopetuksen luokassa kuin erityisluokalla. Yksi oppilaista opiskeli erityisluokalla vielä 7. luokalla eikä haluaisi palata pienryhmään.

3. Pohdinta

Lähikoulupilotin arvioinnin mukaan nykyisillä resursseilla pystytään huolehtimaan riittävästi oppilaiden yksilöllisistä tarpeista. Yhtenä merkittävänä mahdollisuutena onnistua nähtiin oikeanlaisen asenteen löytyminen, tämä nähtiin toisaalta myös uudistuvan opettajuuden suurimpana haasteena. Pilotin myötä vahvistui, että resurssit eivät korvaa inklusion mahdollistavan toimintakulttuurin merkitystä. Haasteeksi inklusion kannalta nousi jonkin verran esiin myös koulun tilat ja henkilökunnan kelpoisuus.

Inklusion vaatimukset kohdistuvat opettajien lisäksi myös koko koulun henkilökuntaan. Koulutuksellisesti opettajat tarvitsevat aiempaa enemmän erityispedagogiikan taitoja ja kokemusta erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kanssa toimimisesta.

Hyvätkään resurssit eivät riitä, mikäli aikuisilta puuttuu tarvittava sitoutuminen ja ymmärrys asian tärkeydestä. Inklusiivisen koulun eräs suurimmista haasteista on se, että ihmiset, tässä tapauksessa, oppilaat ja henkilökunta, oppisivat elämään yhdessä tasavertaisesti ja vastustamaan erilaisuudesta johtuvaa erottelua. Valitettavasti pilotissa käy ilmi, etteivät kaikki opettajat suhtaudu erilaisuuteen aina positiivisesti. Puheen tasolla erilaisuutta, tässä tapauksessa erityistä tukea tarvitsevia oppilaita, pidettiin voimavarana. Käytännön työssä erilaisuus nähtiin lähinnä opetusta

sekä työtä hankaloittavana ja häiritseväenä tekijänä. Rehtorit suhtautuvat inklusioon positiivisemmin (ks. taulukko 2).

Kyselyn tuloksista nostettiin seuraavia tavoitteita:

1. Kehittää edelleen toimivia toimintamalleja tuen järjestämiseksi ja resurssien suuntaamiseksi kaikilla tuen tasoilla
2. Nostaa koulun yhteisöllisen opiskeluhoitoryhmän roolia integroitujen oppilaiden oppimisen edistämisessä
3. Kehittää henkilöstön yhteissuunnittelua ja työnjakoa

Lainaus avoimista vastauksista:

”Koulun tasolla ihmetyttää lautakunnassa ja valtuustossa oleva hämmennys inklusiosta. Perusopetuslaki velvoittaa järjestämän riittävän tuen oppilaan lähikouluun. Näin on jo myös tehty monessa espoolaisessa koulussa ennen lähikoulupilottiakin ja hyvin tuloksin.”

Ohessa nähtäväksi ja tutustuttavaksi koulujen laatimia toimintasuunnitelmia, joiden mukaan opetusta toteutetaan.

- Järvenperän koulu
- Kalajärven koulu
- Rastaaan koulu
- Kirkkojärven koulu
- Hösmärinpuiston koulu